

*Pavel MORARU**

BONAPARTISMUL ANTONESCIAN ÎN BASARABIA ȘI BUCOVINA

Marshal Antonescu's Bonapartism in Bessarabia and Bukovina

Abstract: An aspect of Marshall Antonescu's political regime has been overlooked so far by the historians: the consultation of the population through referendum, in order to obtain its support for the implementation of the political projects. Such consultations – two in number – took place during the 1941 (after the rebellion of the Iron Guard in January 1941 and after the return of Bessarabia and Northern Bukovina to the Romanian fatherland), when the politics imposed by the new historical circumstances had to be validated by a popular vote. This study aims to describe these two consultations of the Romanian people through referendum.

These were the only two referendums organized by Marshall Antonescu's regime. Afterwards, during the years 1941-1944, the leaders in power took for granted the popular consent to the political actions accomplished by the government.

Keywords: Ion Antonescu, Romania, referendum, Bessarabia, Bukovina

*

În ultimele două decenii, interesul manifestat de istorici pentru perioada regimului Antonescu (1941-1944) a fost și rămâne destul de mare. El se explică prin faptul că, în perioada comunistă, realitatea istorică privind regimul Antonescu a fost meticolos falsificată, iar după prăbușirea comunismului s-a creat un vid informațional, care trebuia acoperit, mai ales că, accesul la documentele de arhivă nu mai era oprit. Astfel, au fost publicate un șir de lucrări, dedicate specificului și particularităților regimului antonescian¹.

* doctor în istorie, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu.

¹ Din numărul mare de lucrări dedicate acestei problematici, am putea evidenția următoarele: *Lotul Antonescu în ancheta SMERȘ, Moscova, 1944-1946. Documente din arhiva F.S.B.* Ediție îngrijită și studiu introductiv de Radu Ioanid, traducerea documentelor din limba rusă

Dar, un aspect mai puțin abordat, referitor la regimul Antonescu, este consultarea plebiscitară a populației, în vederea obținerii sprijinului pentru implementarea proiectelor politice. Asemenea consultări – două la număr – au avut loc în anul 1941 (după rebeliunea legionară din ianuarie 1941 și după readucerea la trupul Țării a Basarabiei și Nordului Bucovinei), când trebuia să fie supusă votului popular politica, ce urma să fie implementată în noua conjunctură politică. Mai târziu, asemenea acțiuni nu s-au mai organizat, căci cetățenii români își exprimaseră deja sprijinul pentru politica guvernului Antonescu.

de Radu Părpăuță, Ed. „Polirom”, [Iași], 2006; *Antonescu – Hitler. Corespondență și întâlniri inedite: (1940-1944)*. Ediție alcătuită de I. Ardeleanu și V. Arimia, Șt. Lache. Coordonator științific: Fl. Constantiniu, Ed. „Cozia”, București, 1991; Buzatu Gh., *Așa a început Holocaustul împotriva poporului român*. Ed. „Majadahonda”, București, 1995; Buzatu Gh., *Istorie interzisă: mărturii și documente cenzurate despre mareșalii Alexandru Averescu, Constantin Prezan și Ion Antonescu*. Ed. „Curierul Doljean”, Craiova, 1990; Buzatu Gh., *Mareșalul Antonescu în fața Istoriei: documente, mărturii și comentarii*. Volum editat în colaborare cu S. Cheptea, V.F. Dobrinescu și I. Saizu, Ed. „Moldova” B.A.I., Iași, 1990-1992; Buzatu Gh., *România cu și fără Antonescu. Documente, studii, relatări și comentarii*, Ed. „Moldova”, Iași, 1991; *C.I.C. Brătianu, Carol II, Ion Antonescu. Amintiri. Documente. Corespondență*. Ediție îngrijită de I. Ardeleanu. Ed. “Forum SRL”, București, 1992; *Ion Antonescu și „Garda de Fier”. Pe marginea prăpastiei (21-23 ianuarie 1941)*. Ediție îngrijită, cuvânt înainte, note, comentarii și indice de S. Duicu. Vol. I, Casa de editură „Rom-Edition”, Târgu-Mureș, 1991; *Mareșal Ion Antonescu. Epistolarul Infernului*. Avertisment, note și indice de nume de M. Pelin. Ed. „Viitorul Românesc”, [București], [1993]; *Mareșalul Ion Antonescu. Secretele guvernării. Rezoluții ale Conducătorului Statului. Septembrie 1940-August 1944*. Ediție îngrijită de V. Arimia, și I. Ardeleanu. Ed. “Românul”, București, 1992; *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*. Ediție prefațată și îngrijită de M.-D. Ciucă. Cuvânt înainte de I. C. Drăgan. III vols. Ed. „Saeculum I.O.”, Ed. „Europa Nova”. București, 1997; Vol. III (*Ancheta Procesului*), Ed. „Saeculum I.O.”. București, 1998; Barbul Gh., *Memorialul Antonescu. Al treilea om al Axei*. Ediție îngrijită de V.F. Dobrinescu. Institutul European. Iași, 1992; Gheorghe Ion, general, *Un dictator nefericit. Mareșalul Antonescu. (Calea României spre Statul satelit)*. Ediție și studiu introductiv de S. Neagoe. Ed. „Machiavelli”, București, 1996; Bancoș D., *Social și național în politica Guvernului Ion Antonescu*. Ed. Eminescu, București, 2000; Constantiniu Fl., Șchipor I., *Trecerea Nistrului (1941). O decizie controversată*. Ed. „Albatros”, București, 1995; Petrencu A., *Basarabia în al doilea război mondial. 1940-1944*. Ed. „Lyceum”, Chișinău, 1997; Scurtu I., Hlihor C., *Complot împotriva României. 1939-1947. Basarabia, nordul Bucovinei și Ținutul Herța în vâltoarea celui de-al doilea război mondial*. Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1994; Stoenescu A.M., *Armata, Mareșalul și evreii. Cazurile Dorohoi, București, Iași, Odesa*. RAO International Publishing Company S.A. Tiparul executat de „ALFOLDI NYOMDA AG”, Debrecen, (Ungaria), 1998; Verenca O., *Administrația civilă română în Transnistria*. Ed. „Universitas”, Chișinău, 1993; R. Solovei, *Activitatea Guvernământului Transnistriei în domeniul social-economic și cultural în perioada 19 august 1941-29 ianuarie 1944*. Ed. „Demiurg”, Iași, 2004; P. Moraru, *Bucovina sub regimul Antonescu (1941-1944)*. II vols. Vol. I – *Administrație. Economie. Societate*, Ed. „Prut International”, Chișinău, 2004; Vol. II – *Politică. Învățământ. Cultură*. Ed. „Prut International”, Chișinău, 2007.

Consultarea poporului, într-un regim de dictatură, este mai rar întâlnită, iar Ion Antonescu le-a organizat, nu pentru a scăpa de criticile Opoziției politice (P.N.Ț. – P.N.L.), ci pentru că nu putea ignora faptul că, – așa după cum spunea chiar el – „Istoria mă va judeca”.

Apropiatul lui Ion Antonescu, Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, era împotriva plebiscitelor și „cerea să se facă alegeri pentru Parlament. Generalul însă nu vroia să audă de Parlament”², în acea perioadă dificilă pentru România.

Prima „Adunare obștească plebiscitară a națiunii române” s-a convocat între 2-5 martie 1941 și era „Pentru aprobarea chipului cum Generalul Ion Antonescu a condus Țara de la 6 septembrie 1940”³. Motivația acestei consultări populare o găsim în jurnalul lui Constantin Pantazi, ministru de Război în anii 1942-1944: „După despărțirea de legionari, Ion Antonescu a găsit de cuviință să facă un plebiscit, pentru a întreba țara dacă aprobă ceea ce el a făcut până atunci și dacă îi dă mandat să conducă mai departe țara.

Au votat 3.300.000 de oameni, constituindu-se cel mai impresionant număr de voturi exprimat vreodată în țară prin consultare populară.

Votarea s-a făcut pe față și în completă libertate pretutindeni. Au votat și ostașii și au fost unii care au votat contra generalului Antonescu; afirm că nu li s-a făcut absolut nici un neajuns.

Nu contest faptul că dacă votul ar fi fost secret, rezultatul n-ar mai fi fost poate așa de alături de unanimitate, însă Ion Antonescu era foarte popular în acel timp și partidele, prin șefii lor, erau de acord cu politica lui”⁴.

Explicații privind necesitatea organizării plebiscitului, le găsim chiar la Ion Antonescu, expuse în ședințele Consiliului de Miniștri. El spunea că vrea să-i confere prin plebiscit o legitimitate guvernării sale, bazate până acum „numai pe lovituri de stat” (așa după cum susțineau unii). Trebuia „ca poporul să consacre, în primul rând, actul de la 5 septembrie” 1940 și să se facă „dovada, în fața istoriei, că poporul nu-l așteaptă” pe Carol al II-lea; „pentru a vedea dacă Țara a confundat activitatea Generalului Antonescu cu acțiunea destabilă, pe care a avut-o mare parte din elementele zise legionare”; pentru „consacrarea politicii mele pe plan extern”⁵.

² Radu Lecca, *Eu i-am salvat pe evreii din România*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Alexandru V. Diță. Cu o prefață de Dan Zamfirescu. Ed. „Roza Vânturilor”, București, 1994, p. 156.

³ *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu*. Ediție întocmită de M.-D. Ciucă, A. Teodorescu, B. F. Popovici, M. Ignat. București, 1997-2001, vol. II, p. VII; Radu Lecca, *Eu i-am salvat pe evreii din România*, p. 334.

⁴ Constantin Pantazi, *Cu Mareșalul până la moarte. Memorii*. Ed. „Publiferom”, București, 1999, pp. 126-127.

⁵ *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri. Guvernarea Antonescu*, vol. II, p. 438.

Rezultatele plebiscitului pe țară au fost de 2.960.298 voturi „pentru” și 2.996 voturi „contra”⁶. Era un vot de încredere acordat politicii generalului Ion Antonescu de la începutul guvernării.

După intrarea României în războiul împotriva Uniunii Sovietice (22 iunie 1941) și restabilirea suveranității românești asupra Basarabiei și a nordului Bucovinei (26 iulie 1941), mareșalul Ion Antonescu a ținut să organizeze o nouă consultare populară. La începutul lunii noiembrie 1941, cetățenii români au fost chemați să participe la „Adunarea Plebiscitară”, în care să-și exprime poziția față de politica guvernamentală. La această acțiune urmau să participe toți cetățenii români, inclusiv basarabienii și bucovinenii dezrobiți.

În decretul-lege nr. 3.052 din 5 noiembrie, referitor la această măsură, se spunea că, „Națiunea Română este chemată în Adunarea Obștească Plebiscitară, Duminică, 9 noiembrie 1941, pentru a-și exprima aprobarea sau dezaprobarea asupra guvernării dezrobitoare a Mareșalului Antonescu”⁷. Spre aprobarea electorilor era trecut și un legământ, la care erau chemați să adere cetățenii – un jurământ de adeziune la reforma mareșalului Ion Antonescu. Era vorba de o reformă prezentată în programul legislativ de guvernare, care cuprindea toate domeniile vieții⁸.

În preajma plebiscitului, organele jandarmeriei semnalau că, în comunele din nordul Bucovinei propaganda ucrainenilor naționaliști se accentuase, etnicii ucraineni fiind îndemnați să voteze „contra”, căci venise clipa să-și manifeste „dorința în masă și că nordul Bucovinei le revine lor de drept”⁹. Au fost descoperite manifeste ale naționaliștilor ucraineni (în com. Mitcău, jud. Cernăuți) în care locuitorii erau chemați să boicoteze plebiscitul¹⁰. În orașele Suceava, Câmpulung Moldovenesc, Rădăuți și Gura Humorului – foste importante centre legionare, – era remarcată o participare ceva mai redusă a cetățenilor la vot și se credea că această situație ar fi fost din cauza influenței legionare¹¹.

Inspectoratul de Jandarmi Cernăuți informa conducerea de la București că, plebiscitul a decurs „în cea mai perfectă ordine”, iar „numărul celor care au participat la votare, a fost mare”. În majoritatea comunelor, „satele au venit la votare

⁶ *Ibidem*, p. VII.

⁷ Arhivele Naționale Istorice Centrale, București, (în continuare – A.N.I.C., Buc.), Fond Președinția Consiliului de Miniștri, (în continuare – P.C.M.), inv. 300, dosar 166/1941, filele 36-37.

⁸ *Ibidem*, dosar 63/1941, filele 1-25.

⁹ *Ibidem*, Fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, (în continuare – I.G.J.), inv. 1474, dosar 157/1941, fila 134.

¹⁰ *Ibidem*, dosar 86/1941, fila 260.

¹¹ *Ibidem*, dosar 58/1941, fila 16.

încolonate în ordine, având în frunte muzică și drapel”. Mulți ucraineni, în pofida instrucțiunilor primite de la conducerea iredentistă ucraineană, au votat „pentru”¹².

Poliția din Basarabia (din Soroca, Bălți, Orhei, Tighina, Cahul, Cetatea Albă, Chilia Nouă, Ismail și Chestura Chișinău) era rugată prin „Nota telefonică” nr. 9.331 din 9 noiembrie 1941, să țină superiorii „la curent cu mersul operațiunilor de votare. Cazurile importante ce ies din comun se vor raporta imediat telefonic. Rezultatul votării îl veți raporta pe măsură ce-l veți cunoaște”¹³.

Informații referitoare la desfășurarea plebiscitului și la rezultatele preliminare au început să sosească la Inspectoratul Regional de Poliție Chișinău chiar în prima jumătate a zile de 9 noiembrie 1941, toate fiind favorabile. Chestura Poliției Chișinău la orele 10 informa: „Raportăm că operațiunile de votare decurg în liniște, până în prezent la cele 6 secții au votat 484 persoane, toți «da». Populația nu știe că trebuie să [se] prezinte la vot. S-au luat măsuri de amintire prin batere de tobă. /ss/ Chestor, Marinescu”¹⁴; Poliția or. Orhei (ora 11.10): „Raportăm că operațiunile de votare în sector și județ au început azi la ora 8 dimineața și decurg în perfectă ordine. Votanții în număr considerabil înainte de a trece la votare, timp de două ore au manifestat cu mare însuflețire pe străzile orașului pentru Dl. Mareșal Antonescu, jucând hora Unirii în frunte cu autoritățile civile. În fața Primăriei, Prefecturii și a Căminului Cultural de unde în mase compacte s-au îndreptat spre localul de votare. Până la această oră au votat 250 persoane. Șeful Poliției /ss/ T. Mășcov”¹⁵; Poliția or. Cetatea Albă (ora 22.35): „Raportăm că plebiscitul a decurs în perfectă liniște și ordine. Cetățenii de toate, de toate categoriile sociale se prezintă la vot în masă și toate voturile au fost «da». Au votat 1.740 votanți. Șeful Poliției, /ss/ D. Doroftei”¹⁶; Poliția or. Cahul (ora 23.45): „Raportăm că în sectorul nostru a fost perfectă liniște și nu s-a înregistrat nici un eveniment. Șeful Poliției, /ss/ G. Tăbăcaru”¹⁷; Poliția or. Tighina (ora 22.15): „Votarea a decurs în perfectă ordine și liniște. Votarea a început la ora 7.30 dimineața și s-a suspendat la ora 20. Nu am avut cazuri *contra*. În județ din cele 27 secții de votare s-a votat numai la 13 secții. Numărul votanților [este de] aproximativ 15.000, din care 3.000 în orașul Tighina. Votarea va continua mâine. Șeful Poliției /ss/ A. Duca”¹⁸, etc.

¹² *Ibidem*, dosar 127/1941, fila 127.

¹³ Arhiva Națională a Republicii Moldova, Chișinău, (în continuare – A.N.R.M., Chșn.), Fond 680, inv. 1, dosar 4277, fila 2.

¹⁴ *Ibidem*, fila 21.

¹⁵ *Ibidem*, fila 22.

¹⁶ *Ibidem*, fila 4.

¹⁷ *Ibidem*, fila 7.

¹⁸ *Ibidem*, fila 9.

La Soroca plebiscitul urma să se desfășoare mai târziu, în zilele de 10-11 noiembrie¹⁹, deoarece populația nu a fost anunțată din timp despre organizarea plebiscitului²⁰.

Șefii poliției din Orhei, Tighina, Soroca, Cetatea Albă, Bălți și Chestura Poliției Chișinău comunicau Inspectoratului Regional de Poliție Chișinău că, minoritarii au luat parte la votare, fără a se înregistra vreun vot „contra”²¹.

La sfârșitul zilei de 11 noiembrie, plebiscitul se încheiase în județul Soroca²², precum și în orașele Orhei și Rezina²³. Ultimele secții de vot s-au închis în ziua de 13 noiembrie, desfășurându-se în liniște și ordine²⁴.

Rezultatele plebiscitului (care trezesc scepticism) ne vorbesc despre o susținere netă din partea basarabenilor și bucovinenilor (și a întregii Româнии) a programului guvernamental; în Bucovina cei 130.862 de votanți, au votat cu toții „pentru”²⁵; în Basarabia au fost 609.756 de voturi „pentru” și nici unul „contra”²⁶, iar pe țară au fost 1.784.703 de voturi „pentru” și numai 34 „contra”²⁷.

În privința votului de susținere acordat lui Ion Antonescu, generalul Constantin Pantazi spunea că, „încrederea națiunii se îndrepta spre o conducere viguroasă, tânără, sub conducerea unui om încercat și cu întreaga asumare a răspunderii”. Cetățenii români au acceptat la cârma Țării un regim de dictatură, în care toate puterile și responsabilitățile îi reveneau în exclusivitate mareșalului Antonescu.

Ca și în cazul plebiscitului din martie 1941, la cel din noiembrie 1941 „Votul a fost dat tot fățiș, iar pronunțarea – scria Constantin Pantazi – este mai favorabilă decât la primul plebiscit, bineînțeles făcându-se toate rezervele asupra votului exercitat pe față. Țara era acum de acord cu starea ei de război”²⁸.

Mai târziu, în timpul interogatoriului din 16 aprilie 1946 și a procesului din mai 1946, mareșalul Ion Antonescu avea să declare, în privința corectitudinii desfășurării plebiscitului și a adevărului cetățenilor la programul său, următoarele: „Tot Partidul Liberal, tot Partidul Național Țărănesc, toți comuniștii au semnat plebiscitele („pentru” – *n.n.*), deși eu mi-am luat angajament deschis că nu voi pedepsi pe nimeni care va fi „contra”. Plebiscitele au fost prezidate de înalți

¹⁹ *Ibidem*, fila 10.

²⁰ *Ibidem*, fila 5.

²¹ *Ibidem*, filele 30-35.

²² *Ibidem*, fila 76.

²³ *Ibidem*, fila 64.

²⁴ *Ibidem*, filele 87, 95, 105.

²⁵ A.N.I.C., Buc., Fond P.C.M., inv. 300, dosar 242/1941, filele 122-125.

²⁶ A.N.R.M., Chșn., Fond 680, inv. 1, dosar 4277, filele 87, 95, 105.

²⁷ *Ibidem*, fila 125; A.N.I.C., Buc., Fond P.C.M., inv. 300, dosar 242/1941, filele 122-125.

²⁸ Constantin Pantazi, *Cu Mareșalul până la moarte*, pp. 86, 171.

magistrați și membri de la Curtea de Apel. Instrucțiunile mele în această privință au fost categorice. Și d-l Lupu a controlat seriozitatea și exactitatea plebiscitelor. Era ordin ca, dacă se face vreo violență, să mi se aducă la cunoștință. Or, după plebiscit, d-l Prim-președinte, însoțit de alți înalți magistrați, a venit la Președinție și mi-a prezentat, solemn, printr-o scurtă cuvântare, rezultatul plebiscitului. Cu ocazia plebiscitelor, toți oamenii politici au votat și semnat („pentru” – *n.n.*); n-au făcut nici un manifest, în care să arate că sunt contra sau au altă soluție. Au făcut-o, desigur, din ordinul conducerii (de partid – *n.n.*)²⁹. „Poate cineva să afirme – întreba la procesul său Ion Antonescu – că, cu ocazia plebiscitului, alegătorii au fost aduși cu forța, loviți, amenințați, plătiți etc.? Poate cineva să afirme că, conținutul urnelor a fost mistificat? Se va spune că votul nu a fost secret. Într-adevăr, dar am făcut-o, și văd că am greșit, pornind de la dorința curată de a face educația caracterelor. Vroiam ca fiecare să aibă curajul opiniei sale. Dar mi-am dat cuvântul de ostaș că nimeni nu va avea de tras consecința votului său și m-am ținut de cuvânt”³⁰.

²⁹ *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente*. Ediție prefăcută și îngrijită de M.-D. Ciucă. Cuvânt înainte de I.C. Drăgan. III vols. Ed. „Saeculum I.O.”, Ed. „Europa Nova”, București, 1997; Vol. III (*Ancheta procesului*), Ed. „Saeculum I.O.”, București, 1998., vol. III, p. 365.

³⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 186. Rezultatele guvernării antonesciene sunt publicate în: Antonescu Mihai, *Doi ani de guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1942*, București, 1943; *Trei ani de guvernare. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1943*. Imprimeria Națională, București, 1943.